

VAN HOOGGELEGEN HEIDE TOT MOERASGEBIED

Hoe het zand verdween van Cruysbergen

De boeren in het Gooi kregen in de middeleeuwen het gebruiksrecht op alle onverdeelde gronden. Deze 'gemene' (gezamenlijke) gronden of 'meenten' konden bestaan uit grasland, akkers of woeste gronden met hei, grassen, hakhout, bomen, hier en daar stenen en riet.

Om hun zaken onderling te regelen en om nieuwe gebruikers van de gronden te weren richtten de boeren de organisatie van erfgooiers op. Het recht om de gronden te gebruiken kon nu alleen nog maar geërfd worden.

Heideverdeling

In 1836 kwam een overeenkomst tot stand tussen Domeinen (de eigenares van de grond) en de erfgooiers, waarbij de erfgooiers hun gebruiksrecht over een deel van 'hun' gebied opgaven, maar in ruil daarvoor het eigendomsrecht kregen over het resterende deel van de woeste gronden. De zogenaamde definitieve heidever-

deling kwam tot stand in 1843. Domeinen verkocht een deel van de grond die aan haar was toegeval- len aan particulieren.

David Rutgers van Rozenberg

Onder hen was jonkheer David Rutgers van Rozenburg, de vicepresident van de Arrondissementsrechtbank in Amsterdam. Hij kocht een deel van wat we nu Cruysbergen noemen. Door latere aankopen breidde hij het gebied nog uit. Omdat zand in die tijd een gewild product was, liet hij een groot deel van het gebied 'afzanden'. Hij verkocht het zand aan Amsterdam. Hiertoe verbreedde hij het beekje Het Luije Gat, dat in verbinding stond met de 's-Gravelandsevaart naar Amsterdam. Op het terrein kwamen een aantal afzandingssloten die nog altijd goed zichtbaar zijn. Voor de arme Bussumse bevolking was de komst van Rutgers van Rozenburg een zegen, want afzanding betekende werkgelegenheid.

■ De Nieuwe 's-Gravelandseweg omstreeks 1900.

Nieuwe 's-Gravelandseweg

Over het gebied Cruysbergen liep van oudsher een pad dat Bussum met 's-Graveland verbond. Dit pad was natuurlijk niet te omzeilen als de afzanding eenmaal begon. Al in 1845 bedacht Rutgers van Rozenburg hier een oplossing voor. Hij bood de gemeente Bussum in ruil voor het pad een strook heide aan die aan de rand van zijn gebied lag. Toen dat pad er lag, werd het de Nieuwe 's-Gravelandseweg genoemd.

Het gebied met de zanderijsloten had rond 1900 een heel bijzondere heideflora

flora, waarover de natuurvorser Eli Heimans lovend schreef. Gedurende de 20ste eeuw ging deze

inclusief de kwekerijgronden, aan. Er werden in 2005 opnieuw grote delen 'afgezand' om er een moerasachtig gebied met de daarbijbehorende flora van te maken. Het hierbij vrijgekomen zand werd gebruikt bij de aanleg van de natuurbrug bij Crailoo. In 2013 groef het GNR ook het aangrenzende gebied Gijzenveen (op het grondgebied van Hilversum) af. Dit vormt nu een ecologische verbinding met het natuurgebied Laegieskamp. In 2017 werd op het voormalige militaire terrein een nieuwe woonwijk gebouwd die de naam Nieuw Cruysbergen kreeg.

Bronnen:

mijn artikel De grens van Bussum en Hilversum in: Bussums Historisch Tijdschrift 38-2 (september 2022), Gooi- en Eemlander van verschillende data.

Eric Bor

■ Een afzandingssloot met moerasgebied ernaast.

Foto tgooi.info

UIT DE FOTOCOLLECTIE VAN HET STREEKARCHIEF

www.gooienvechthistorisch.nl 035 207 09 99 Cattenhagestraat 8, Naarden

Gemoedelijk Muiden

Een gemoedelijk straatbeeld, dit stukje Muiden, in het hart van het vestingstadje. We zien de Herengracht met vooraan op de foto café-restaurant Vechtzicht. Even daarnaast op de hoek het toenmalige hotel annex café-restaurant Het Hof van Holland en op de andere hoek café Ome Ko. Heineken en Amstel waren de biermerken.

FOTO: JOS-PE / TEKST: GEMEENTEARCHIEF

Hendrik Jacob Rutgers van Rozenburg

De zoon van David Rutgers van Rozenburg, jonkheer Hendrik Jacob, nam Cruysbergen in 1864 over. Hij maakte het op een andere manier rendabel: hij liet de grond bemesten en verkavelde het in stukken bouwland en weiland, die hij verpachtte. Vooral langs de rand van de Breedeweg vestigden zich kwekers.

Verkoop

Toen de jonkheer in 1880 overleed, werd Cruysbergen in kavels verkocht. De stroken die grensden aan de huidige Franse Kampweg en Nieuwe 's-Gravelandseweg werden vooral gebruikt voor bewoning (onder andere door de kolonisten van Frederik van Eedens Walden van 1898 tot en met 1907), maar sinds 1938 vestigden zich er de kartonfabriek Van Meurs en daarna de Hocras en de Gamma. De strook erachter langs de Franse Kampweg werd eerst een renbaan en later militair terrein. Het gebied met de zanderijsloten ten noorden van de renbaan had rond 1900 een heel bijzondere heide-

■ Luchtfoto van Cruysbergen uit 1925. Duidelijk zijn de afzandingssloten, de kwekerijen en zelfs de omtrek van de voormalige renbaan te herkennen.

Foto Gemeentearchief

■ Villa Nieuw Cruysbergen op de hoek van de Nieuwe 's-Gravelandseweg en de huidige Franse Kampweg in 1905.

bijzondere flora langzaamaan verloren, wellicht door de zware bemesting door de kwekerijen in het noordelijk deel van Cruysbergen.

Goois Natuurreservaat

In 2004 kocht het Goois Natuurreservaat het terrein ten noorden van het militaire terrein,

Eric Bor geeft een lezing over de geschiedenis van Cruysbergen tijdens de algemene ledenvergadering van Historische Kring Bussum op 30 maart aanstaande om 20.00 uur in de Tindalvilla aan de 's-Gravelandseweg. De toegang is vrij zolang er nog onbezette stoelen zijn.